

УДК 339.13.017

О. В. Малій,
здобувач, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАР'ЄРІВ ВХОДЖЕННЯ НА РИНКИ УКРАЇНИ

GOVERNMENTAL REGULATION OF ENTRY BARRIERS IN UKRAINE

Анотація. В статті досліджено особливості державного регулювання бар'єрів входження на ринки України, обумовлені специфікою становлення українських ринків. Здійснено аналіз існуючих методичних прийомів обмеження вхідних бар'єрів антимонопольними органами країни у порівнянні з розвинутими країнами світу.

Abstract. Specificities of governmental regulation of entry barriers in Ukraine, caused by specific features of Ukrainian markets formation are investigated. Existing methods of entry barriers limiting by Ukrainian antimonopoly offices are analyzed in compare with developed countries.

Ключові слова: бар'єри входження, недосконалі ринки, узгоджені дії, концентрація, недобросовісна конкуренція.
Keywords: entry barriers, imperfect markets, agreements, concentration, unfair competition.

Вступ. Становлення українських ринків та їх розвиток значно відрізняється від західноєвропейських та американських внаслідок того, що українські ринки належить до так званого транзитивного (перехідного) типу. Становлення ринкових засад в Україні носить ряд специфічних рис, що перейшли у спадок від колишнього СРСР і досить негативно впливають на стан конкуренції на національних ринках. Вхідження нових учасників на ринки ускладнюється, а подекуди унеможливується різними обставинами, що породжують бар'єри входження - перешкоди об'єктивного та суб'єктивного характеру. Для попередження виникнення або обмеження негативного впливу бар'єрів входження на суспільний добробут необхідна розробка ефективного та дієвого інструментарію їх регулювання. Але перехідні процеси в економіці України впливають й на прийоми державного регулювання бар'єрів входження.

Дослідженням проблеми регулювання бар'єрів входження на національні ринки України, підвищення ефективності інструментарію впливу на їх висоту займаються В. Базилевич, А. Ігнатюк, Г. Филюк, Н. Гражевська, В. Лагунін, О. Костусев, О. Бакаліньська, О. Копиленко, А. Герасименко та ін.

Постановка задачі. Метою роботи є висвітлення особливостей державного регулювання бар'єрів входження на ринки України, обумовлених специфікою становлення національних ринків, а також аналіз існуючих методів обмеження цих бар'єрів порівняно з інструментарієм антимонопольних служб розвинутих країн світу.

Результати. Перехід до ринкових засад в Україні відбувається від підсистеми, сформованої для обслуговування єдиного народногосподарського комплексу колишнього СРСР, що функціонував на жорстких, командно-адміністративних засадах регулювання, до цілісної економічної системи, заснованої на ринкових принципах, де державне регулювання повинне носити рекомендаційний характер.

Тому в процесі становлення ринкових відносин в Україні державне регулювання бар'єрів входження набуває цілого ряду особливостей порівняно з розвинутими країнами. По-перше, якщо економічно розвинені країни мають вже багаторазово апробовані важелі підтримки конкуренції, Україна зіштовхується з абсолютно новими для себе завданнями, що мають бути вирішені в контексті всіх інших економічних та соціальних змін. По-друге, в Україні ринкові інститути, конкурентна культура та інші чинники захисту конкуренції є набагато слабкішими, ніж у розвинутих країнах. По-третє, засилля монополізму за часів командно-адміністративної економіки призвело до того, що при переході до ринкової економіки більшість державних монополій залишилися у державній власності, інші ж були нерационально приватизовані. По-четверте, спостерігається значне втручання державних органів в економічне життя і нав'язування своїх рішень господарюючим суб'єктам. По-п'яте, відбувається злиття бізнесу з політикою, що проявляється у жорсткому лобіюванні власних інтересів, підтримці на плаву непродуктивних підприємств [1, с.261-262, 271-272; 2, с.1-2].

Вхідні бар'єри є досить складним явищем, адже не мають конкретного характеру і є синтетичним поняттям, тобто характеризують сукупність факторів, що впливають на можливість доступу нових фірм до ринків. Тому державне регулювання бар'єрів зазвичай спирається на регулювання тих типів поведінки господарюючих суб'єктів та органів влади, що можуть створити нові або посилити існуючі перешкоди доступу до ринку нових учасників (рис. 1) і в цьому контексті носить характер антимонопольного регулювання або регулювання, скерованого на підтримку конкуренції.

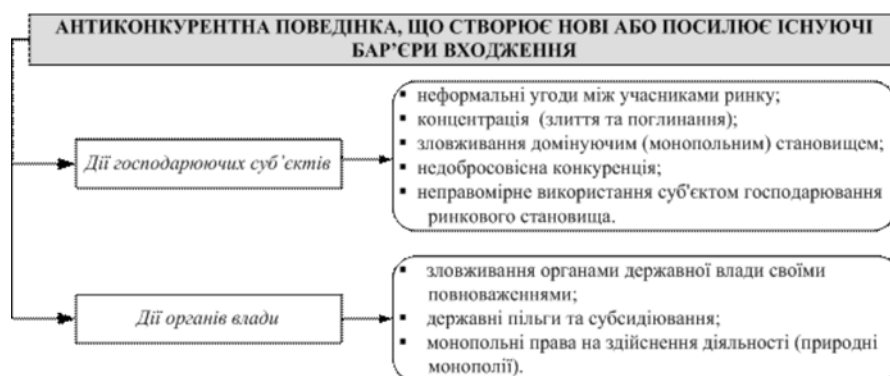

Рис. 1. Поведінка учасників ринку, що створює нові або посилює існуючі бар'єри входження

Слід зазначити, що українські інститути регулювання конкуренції у формі антимонопольної служби з відповідною нормативно-правовою базою були створені досить недавно порівняно з іншими західними країнами: так у США антимонопольне законодавство діє з 1890 р., в західноєвропейських країнах – з початку 20 століття, в Україні ж – з 1992 р. При цьому, надання антимонопольному регулюванню статусу самостійного напрямку державної політики відбулося майже через 10 років - лише у 2001 р. [1, с. 294 - 295].

Тому усі вище перераховані специфічні риси становлення українських ринків, доволі молоде законодавство та недостатня методика регулювання вхідних

бар'єрів призводять до того, що на сьогодні кількість ринків, яким притаманні високі бар'єри, тобто кількість ринків з недосконалими ринковими структурами, в Україні зростає. Так, згідно даних Антимонопольного Комітету України (далі АМКУ) частка недосконалих ринкових структур, що представлені олігопольними, монопольними ринками та ринками з ознаками індивідуального домінування, зросла з 44,6% у 2006 р. до 45,7% у 2009 р., а частка ринків з конкурентною структурою скоротилася з 55,4% до 54,3% [3].

Тому актуальним є аналіз сутності представлених на рис. 1 дій учасників ринків, методів та принципів державного регулювання останніх у порівнянні з підходами розвинутих країн світу.

Узгодженнями діями АМКУ визнає укладення суб'єктами господарювання угод у будь-якій формі, прийняття рішень у будь-якій формі, будь-яку погоджену конкурентну поведінку, а також створення суб'єкта господарювання, метою чи наслідком створення якого є координація конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання.

До узгоджених дій, що є забороненими, тобто призводять до створення нових або посилення існуючих вхідних бар'єрів, належать:

1. встановлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів;
2. обмеження або встановлення контролю за виробництвом, ринками, техніко-технологічним розвитком або інвестиціями;
3. розподіл ринків чи джерел постачання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи придбання, за колом продавців, покупців або споживачів;
4. спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів;
5. усунення з ринку або обмеження доступу на ринок інших суб'єктів господарювання;
6. застосування різних умов до рівнозначних угод з іншими суб'єктами господарювання;
7. укладення угод за умови прийняття іншими суб'єктами господарювання додаткових зобов'язань, які за своїм змістом не стосуються предмета цих угод;
8. суттєве обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин [4].

Крім того українське законодавство містить перелік сфер, в яких узгоджені дії можуть бути дозволені. Цей перелік сфер є подібним до переліку в законодавстві ЄС і дозволяє узгоджені дії з метою удосконалення виробництва, техніко-технологічного, економічного розвитку, розвитку малих або середнього бізнесу, оптимізації експорту чи імпорту товарів, розробки та застосування уніфікованих технічних умов, раціоналізації виробництва.

Якщо узгоджені дії стосуються створення нового суб'єкта господарювання, то АМКУ визнає вартісні порогові показники для новоствореного об'єднання. Сукупна вартість активів (сукупний обсяг реалізації товарів) усіх суб'єктів господарювання, у тому числі за кордоном, не має перевищувати 12 млн. євро, і при цьому сукупна вартість активів (сукупний обсяг реалізації), у тому числі за кордоном, не менш як у двох суб'єктів господарювання не має перевищувати 1 млн. євро, та сукупна вартість активів (сукупний обсяг реалізації) в Україні хоча б одного суб'єкта господарювання не має перевищувати 1 млн. євро. Порівняно з показником в 2,5 млрд. євро, прийнятим в ЄС, 12 млн. євро річного обсягу реалізації здається занадто малим. Але, якщо брати не абсолютну величину, а відношення до ВВП, то українські порогові наближені до встановлених Єврокомісією.

Крім того, під час аналізу можливості виникнення негативних наслідків від узгоджених дій враховується ринкова частка фірм, що планують подібні дії. Дозволені будуть узгоджені дії, крім створення суб'єкта господарювання, вартісні порогові показники якого перевищують вище зазначені, якщо сукупна ринкова частка учасників узгоджених дій не досягає 5%. Також дозволяються горизонтальні узгоджені дії учасників (учасники узгоджених дій можуть конкурувати між собою на одному ринку), якщо їх ринкова частка не досягає 15%, а сукупна частка на ринку учасників вертикальних узгоджених дій (учасники узгоджених дій не конкурують між собою на одному ринку і перебувають у відносинах купівлі-продажу на відповідних ринках) не перевищує 20% [5].

Зловживання домінуючим (монопольним) становищем. В документах ЄС не дається визначення домінуючого становища господарюючого суб'єкта на ринку, а лише визнаються максимальні порогові величини ринкових часток в межах 40% – 50%, що не мають бути перевищені. Що стосується українського законодавства, то тут спостерігається протиріччя. З одного боку АМКУ визнає монопольним становищем господарюючого суб'єкта, якщо «на цьому ринку у нього немає жодного конкурента та він не знає значної конкуренції» [4]. З іншого боку, домінуючим (монопольним) визнається становище фірми, що займає 35% ринку, трьох фірм – 50%, п'яти фірм – 70%. Слід зазначити, що ці порогові показники ринкової частки запозичені з антимонопольного акту Німеччини, де домінуючим (монопольним) визнається становище однієї фірми, що займає 1/3 ринку, трьох фірм – 1/2 ринку та п'яти фірм – 2/3 ринку [6, с.19].

Перелік дій, що належать до зловживань домінуючим (монопольним) становищем, є ідентичним до дій в документах ЄС і включає:

1. встановлення таких цін чи інших умов придбання або реалізації товару, які неможливо було б встановити за умов існування значної конкуренції на ринку;
2. застосування різних цін чи інших умов до рівнозначних угод з суб'єктами господарювання, продавцями чи покупцями без об'єктивно виправданих на те причин;
3. обумовлення укладання угод прийняттям суб'єктом господарювання додаткових зобов'язань, які за своєю природою не стосуються предмета договору;
4. обмеження виробництва, ринків або технічного розвитку;
5. суттєве обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин;
6. створення перешкод доступу на ринок чи усунення з ринку продавців, покупців;
7. часткова або повна відмова від придбання або реалізації товару за відсутності альтернативних джерел реалізації чи придбання.

Ці дії можна класифікувати наступним чином: 1) дискримінаційні (перші два типи дій з поданого переліку), 2) зв'язувальні (третій вид дій), 3) обмежувальні (четвертий, п'ятий та шостий тип дій), 4) ігноративні (сьомий тип дій) [7, с. 22].

Різниця між українським законодавством та законодавством ЄС полягає в тому, що розвинуті європейські країни, як правило, не переслідують фірми за завищеними цінами, хоча і робиться наголос на тому, що такі ціни є забороненими. Українське ж законодавство забороняє цінові махінації в силу того, що національні умови економічного розвитку ще недостатньо розвинуті для нехтування подібними діями [6, с.21-22].

В Україні концентрацією визнається:

1. злиття суб'єктів господарювання або приєднання одного суб'єкта господарювання до іншого;
2. набуття контролю над одним або кількома суб'єктами господарювання;
3. створення суб'єкта господарювання, який протягом тривалого періоду буде самостійно здійснювати господарську діяльність;
4. придбання, набуття у власність іншим способом чи одержання в управлінні часток, що забезпечує досягнення чи перевищення 25% або 50% голосів у вищому органі управління відповідного суб'єкта господарювання [4].

В Україні, як і в ЄС, США та Канаді передбачається одержання попереднього дозволу на концентрацію. При цьому АМКУ встановлює порогові показники сукупних активів чи обсягів реалізації для бажаних здійснити концентрацію господарюючих суб'єктів, що не мають перевищувати показників, розглянутих під час аналізу узгоджених дій. Тобто на сьогодні в Україні практичної апробації, розвитку і вдосконалення здобув лише один з аспектів державної політики у сфері концентрації — антимонопольне регулювання, до інструментів якого належить процедура попереднього повідомлення про концентрацію та оцінка здатності концентрації збільшити рівень бар'єрів входження.

Інший напрям, завданням якого є формування в нашій економіці потужних ефективних підприємств знаходиться в початковому стані. Механізм підтримки таких підприємств передбачає використання системи заходів аналізу та оцінки активів концентрації на предмет їхньої здатності посилювати позитивні суспільні ефекти. Але в Україні ще не забезпечено належного рівня наукового обґрунтування даного механізму через, по-перше, нерозвиненість методологічного забезпечення системи узгодження цілей і результативних ефектів концентраційних угод [8, с. 23-24], по-друге, відсутність аналітичної бази даних.

Проявами *недобросовісної конкуренції АМКУ* визнає будь-які дії у конкуренції, що суперечать чесному здійсненню ринкової конкуренції, а саме:

1. будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності;
2. неправомірне використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки;
3. копіювання зовнішнього вигляду виробу;
4. порівняльна реклама;
5. дискредитація суб'єкта господарювання;
6. схилення до бойкоту суб'єкта господарювання;
7. схилення постачальника до дискримінації покупця (замовника);
8. досягнення неправомірних переваг у конкуренції;
9. поширення інформації, що вводить в оману стосовно походження товару, виробника, продавця, способу виготовлення, споживчі властивості, якість тощо

[9].

Поправкою до статті закону «Про захист від недобросовісної конкуренції» стало те, що почали вважати недобросовісною конкуренцією поширення хибної

інформації не лише про конкурента, а про властивості власного товару та його якості.

Специфікою українського законодавства порівняно з західноєвропейськими законодавчими актами є те, що в ньому в якості протиправних дій виокремлюється *неправомірне використання ринкового становища господарюючим суб'єктом*, що було запозичене з німецького законодавства. Особливістю даного типу зловживання є те, що господарюючий суб'єкт може не займати домінуючого становища на ринку, щоб чинити подібні дії, до яких належить:

1. схилення інших суб'єктів господарювання до вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції чи сприяння вчиненню таких порушень;
2. змушення інших суб'єктів господарювання до антиконкурентних узгоджених дій та участі у концентрації;
3. встановлення господарюючими суб'єктами, яким надано дозвіл на узгоджені дії, обмежень до одних агентів порівняно з іншими;
4. схилення господарюючими суб'єктами, яким надано дозвіл на узгоджені дії, інших суб'єктів господарювання до надання переважних умов у господарській діяльності будь-яким суб'єктам господарювання без об'єктивних причин;
5. тиск на малих та середніх підприємств, якщо вони залежать від господарюючого суб'єкта через відсутність альтернативних джерел постачання певного виду товарів, створення перешкод у їх господарській діяльності [6, с.30-32].

Але, як і у попередньому випадку, в Україні ще не забезпечено належного рівня наукового обґрунтування та використання механізму, який би не допускав неправомірного використання ринкового становища господарюючими суб'єктами.

Одним з механізмів підтримки конкуренції на ринках України є виявлення *зловживань органами влади своїми повноваженнями*, що є одним з головних порушень конкуренції в Україні і, згідно методики АМКУ, проявляється у:

1. заборони (перешкоджанні) створенню нових підприємств у будь-якій сфері діяльності, встановленні обмежень на здійснення окремих видів діяльності;
2. прямому (опосередкованому) примушенні суб'єктів господарювання до вступу в різні форми об'єднань;
3. прямому (опосередкованому) примушенні суб'єктів господарювання до пріоритетного укладення договорів, першочергової поставки товарів певним споживачам чи першочергового придбання товарів у певних продавців;
4. централізованому розподілі товарів та ринків між суб'єктами господарювання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації, колом споживачів чи продавців;
5. заборони реалізації певних товарів з одного регіону країни в іншому;
6. наданні окремим суб'єктам господарювання пільг чи інших переваг;
7. діях, внаслідок яких певним суб'єктам господарювання створюються несприятливі чи дискримінаційні умови діяльності порівняно з конкурентами;
8. делегування окремих владних повноважень суб'єктам господарювання, якщо це призводить до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції.

9. схилення суб'єктів господарювання до порушень законодавства про захист економічної конкуренції [4].

Угода про партнерство і співробітництво між ЄС та Україною містить норму, відповідно до якої, сторони утримуються від надання будь-якої *державної допомоги* окремим підприємствам, що може призвести до спотворення конкуренції і впливу на торгівлю між ЄС і Україною [10]. Відповідно, Кабінетом Міністрів було схвалено розроблену АМКУ «Концепцію реформування системи державної допомоги суб'єктам господарювання», згідно з якою заходи стосуються як проведення пілотної програми моніторингу державної допомоги, що надається центральними органами влади, так і запровадження цілісної системи контролю за державною допомогою на національному рівні [11]. В Україні, за відсутності законодавчого визначення прозорих механізмів такої допомоги внаслідок надання субсидій, компенсацій та податкових пільг створюється необґрунтоване привілейоване становище окремих підприємств, а саме підприємств агропромислового сектору та металургійного. Тому очевидною є потреба в розробці та встановленні на законодавчому рівні процедур і механізмів надання державної допомоги, що мають включати прорахунки ризиків можливого негативного впливу на конкурентне середовище, дані системи моніторингу та контролю за її наданням і використанням [12, с.44-45].

На сьогоднішній день *природні монополії* становлять найчисельнішу групу в системі вітчизняних монополізованих ринків (35% від їх загальної кількості). При цьому на загальнодержавних ринках діє лише 9, а на регіональних 1 687 природних монополій. На жаль, вітчизняна економічна наука ухиляється від дослідження питань аналізу та удосконалення чинного законодавства, що регулює відносини у цих сферах, правова база є нестабільною та часто суперечить політичним та економічним реаліям сьогодення.

До природних монополій АМКУ відносить послуги в наступних сферах:

1. транспортування нафти і нафтопродуктів трубопроводами;
2. транспортування природного і нафтового газу;
3. зберігання природного газу в обсягах, що перевищують рівень, встановлений умовами та правилами здійснення підприємницької діяльності із його зберігання;
4. транспортування інших речовин трубопровідним транспортом;
5. передачі та розподілу електричної енергії;
6. користування залізничними коліями, диспетчерськими службами, вокзалами та іншими об'єктами інфраструктури, що забезпечують рух залізничного транспорту загального користування;
7. управління повітряним рухом;
8. централізованого водопостачання та водовідведення;
9. транспортування теплової енергії;
10. спеціалізованих послуг транспортних терміналів, портів [13].

Діяльність природних монополій регулюють АМКУ та спеціально створені національні комісії. Принципом державного управління розвитком природних монополій є узгодженість взаємодії природних монополій і держави, зокрема на предмет надання державою привілеїв монополіям взамін на відповідність реалізації стратегії розвитку монополій національним інтересам та інформаційну відкритість діяльності природних монополій для моніторингу рівня ефективності реалізації ними економічної та соціальної функції [14, с. 36-37]. Предметом регулювання виступають ціни (тарифи) на товари, що виробляються суб'єктами природних монополій, та доступ споживачів до цих товарів.

Ще одним чинником впливу на діяльність природних монополій, на нашу думку, може виступати зміна їх форм власності. І хоча в Україні компанії-природні монополісти функціонують у формах державної, комерціалізованої та змішаної форм власності, більшість акцій (90% і більше) в усіх цих структурах належить державі, тобто держава є головною при прийнятті рішень щодо курсу діяльності таких фірм. Науковці не можуть визначитися з оптимальним способом роздержавлення фірм-природних монополістів в умовах трансформації української економіки. З нашої точки зору, з врахуванням стану розвитку українських ринків доцільним було б фактичне роздержавлення і створення підприємств змішаної форми власності.

Штрафні санкції щодо порушень законодавства в сфері конкуренції є досить лояльними порівняно з американським чи західноєвропейським законодавством: покарання має вигляд монетарних штрафів без кримінальної відповідальності. За антиконкурентні дії накладається штраф у розмірі до 10% виручки. Якщо відсутній розмір доходу (виручки), за узгоджені дії та концентрацію без попередження АМКУ накладається штраф у розмірі до 20 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (340 тис. грн., 42,5 тис. дол. США), за недобросовісну конкуренцію – до 18 неоподатковуваних мінімумів (306 грн., 38 дол.), за зловживання домінуючим (монополістичним) становищем – до 30 неоподатковуваних мінімумів (510 грн., 64 дол.), за зловживання природними монополістами своїми повноваженнями – до 200 тис. неоподатковуваних мінімумів (3,4 млн. грн., 425 тис. дол.) [6, с.85]. Для прикладу, в США штраф за антиконкурентні дії для корпорацій встановлено на рівні 10 млн. дол., а в Канаді – на рівні 25 млн. дол.

В сучасних умовах інтенсифікації процесів глобалізації конкурентна політика окремих країн розробляється не локально, а з врахуванням інтересів країн-стратегічних партнерів та уніфікованих правил поведінки, встановлених міжнародними наднаціональними організаціями, серед яких: Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), Конференція ООН з питань торгівлі і розвитку (ЮНКТАД), Європейський Союз (ЄС), Світова організація торгівлі (СОТ), Міжнародна мережа конкуренції (ММНК) та інші. А тому в міжнародній діяльності АМКУ взаємодія з усіма зазначеними організаціями повинна бути пріоритетною, адже має на меті отримання консультингової допомоги, ознайомлення з новими тенденціями та методиками впровадження конкурентного законодавства, поширення інформації про здобутки української конкурентної політики тощо.

Так у 1993 р. була утворена *Міждержавна рада з антимонopolної політики (МРАП)* країн-учасниць СНД для вирішення наступних завдань: 1) координації спільної діяльності щодо створення правових засад попередження обмежень та припинення монополістичної діяльності та недобросовісної конкуренції на території країн СНД; 2) сприяння у розробці та удосконалення національного законодавства з питань конкуренції; 3) сприяння в обміні нормативно-правовою, методичною та

іншою інформацією в галузі антимонопольної політики і конкуренції тощо. Але практичних результатів роботи цієї Міждержавної ради поки що немає.

Починаючи з 1994 р., АМКУ підтримує зв'язки з ОЕСР. На теперішній час триває робота, спрямована на набуття АМКУ статусу спостерігача у Комітеті ОЕСР з питань конкуренції і його робочих групах. Завдяки підтримці ОЕСР співробітники АМКУ отримали можливість систематично підвищувати свій кваліфікаційний рівень, беручи участь у роботі щорічних семінарів, а у 2006 р. Секретаріатом ОЕСР було прийнято рішення щодо проведення огляду стану конкурентного законодавства, конкурентної політики та її інституційного забезпечення в Україні.

З 1998 р. АМКУ співпрацює з ЮНКТАД, а його Голова є офіційним представником України у Міжурядовій групі експертів з питань законодавства та політики у галузі конкуренції. Завданням групи є аналіз та удосконалення міжнародних засад щодо впровадження конкурентної політики та законодавства, питання узгодження конкурентної та торгівельної політики, зближення національних правил конкуренції.

З 2002 р. АМКУ є членом ММЖ, її спеціалізованих робочих груп з питань формувати проконкурентної свідомості та з питань злиттів. Також персонал АМКУ бере участь в щорічних практичних семінарах, метою яких є відпрацювання техніки розслідування, збору та використання доказів у справах про порушення законодавства про захист конкуренції, а також відбувається обмін досвідом.

Також Україна має на меті інтеграцію до ЄС в сфері конкурентної політики та законодавства з метою створення відповідних економічних передумов для набуття Україною повноправного членства у ЄС. З цією метою було здійснено розробку методичних документів із застосування законодавства про захист економічної конкуренції згідно з рекомендаціями ЄС, зокрема було розроблено:

- Типові вимоги до узгоджених дій суб'єктів господарювання стосовно постачання та використання товарів (послуг, робіт) для звільнення від попереднього одержання дозволу органів Антимонопольного комітету України;

- Інформаційний лист про критерії надання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання;

- Інформаційний лист про порядок застосування штрафних санкцій за порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Здійснюється робота по забезпеченню прозорості та передбачуваності конкурентної політики в Україні. З цією метою АМКУ регулярно оприлюднює інформацію про рішення щодо надання дозволу на концентрацію та узгоджені дії суб'єктів господарювання та кількість прийнятих рішень про порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

В 2008 р. Україна вступила у СОТ. З метою приведення законодавства у відповідність із зобов'язаннями, узятими у рамках вступу до цієї організації, було прийнято ряд законів щодо обмеження бар'єрів входження на українські ринки для іноземних виробників, а саме:

- Закон «Про внесення змін до деяких законів України з питань захисту національного товаровиробника від субсидованого, демпінгового та зростаючого імпорту» та Закон «Про зовнішньоекономічну діяльність» щодо заборони обмеження імпорту товарів.

Відповідно до цих законів уряд погодився не здійснювати субсидування експорту, а також взяв на себе зобов'язання щодо забезпечення вільного доступу на ринок в таких секторах послуг, як професійні, комунікаційні послуги, послуги будівництва та супутнього технічного обслуговування, дистрибуції, освіти та послуг, пов'язаних із довіллям, фінансових послуг, охорони здоров'я та соціальних послуг, туризму та подорожей, і розваг, послуг у галузях культури і занять спортом та транспортних послуг. Також Україна скасує і не буде впроваджувати або застосовувати кількісні обмеження на імпорту або інші нетарифні заходи, такі як ліцензування, квотування, заборони, дозволи, вимоги попереднього санкціонування, вимоги ліцензування та інші обмеження [15].

- Закон "Про Митний тариф України" щодо регулювання ставок ввізного мита.

Україна встановила нульові ставки на сталь, іграшки, деревину, кольорові метали, фармацевтичні препарати, папір, сільськогосподарську техніку, меблі, інформаційні технології, наукове, медичне обладнання, будівельну техніку. Вся ця продукція здебільшого не виробляється вітчизняними підприємствами, або виробляється на рівні застарілих на декілька поколінь технологічних схем, що не відповідає сучасному попиту. Зниження тарифного захисту цієї продукції призведе до надходження на внутрішній ринок так званого "інвестиційного імпорту" та сприятиме розвитку внутрішнього ринку в цих сферах.

Але в силу всіх протиріч притаманних розвитку України та сучасному етапі та невідомості законодавчої бази, спроби АМКУ знизити бар'єри входження не відносяться до результативності. Так, згідно даних, наведених в таблиці 1, загальна кількість ринків, на яких було знижено або усунуто вхідні бар'єри, в 2008 р. склала лише 21 проти 71 у 2005 р. (скорочення майже удвічі). При цьому кількість бар'єрів, що були знижені або усунені, склала у 2008 р. лише 23 порівняно з 71 у 2005 р, тобто скоротилася більше ніж у тричі.

Таблиця 1 [1, с. 205]

Динаміка зниження або усунення бар'єрів входження на існуючих ринках

Заходи	2005	2006	2007	2008
Кількість знижених або усунених бар'єрів входження	54	37	82	23
Ринки, на яких знижено або усунуто бар'єри входження	71	85	17	21

Висновки. Було досліджено особливості державного регулювання бар'єрів входження на ринки України, які обумовлені специфікою становлення національних ринків.

У зв'язку з тим, що вхідні бар'єри є досить складним явищем, адже не мають конкретного характеру і є синтетичним поняттям, державне регулювання останніх спирається на регулювання поведінки двох груп учасників ринку: господарюючих суб'єктів та органів державної влади, що може створити нові або посилити існуючі перешкоди доступу до ринку нових учасників. До дій господарюючих суб'єктів було віднесено: 1) узгоджені дії, 2) концентрацію, 3) зловживання монополюючим становищем, 4) недобросовісну конкуренцію, 5) неправомірне використання господарюючим суб'єктом ринкового становища. До дій органів влади належать: 1) зловживання своїми повноваженнями, 2) державні пільги та допомога, 3) монополюючі права на здійснення діяльності.

Здійснено компаративний аналіз існуючих методів регулювання зазначених типів поведінки учасників на українських ринках порівняно з інструментарієм антимонопольних служб розвинутих країн світу.

Робиться висновок, що специфічні риси становлення українських ринків, доволі молоде законодавство та недостатня методика регулювання вхідних бар'єрів призводять до того, що на сьогодні кількість ринків, яким притаманні високі бар'єри в Україні, зростає, при цьому динаміка кількості ринків, на яких було знижено або усунуто вхідні бар'єри, а також кількість бар'єрів, що були знижені або усунені, є негативною.

Список літератури

1. Yacheistova N. Competition policy in countries in transition – legal basis and practical experience / N. Yacheistova // UNCTAD policy series. – New York, Geneva: UNCTAD, 2000. – 55 p.
2. Филко Г.М. Конкуренція і монополія в епоху глобалізації: Монографія / Г.М. Филко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 404 с.
3. Звіт Антимонопольного Комітету України за 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.amc.gov.ua/amc/control/uk/publish/article?sessionId=2257DE77EA586CAA5DE00F9A79A5792A?art_id=161803&cat_id=178004
4. Про захист економічної конкуренції [Електронний ресурс]: Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 12. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=2210-14>
5. Типові вимоги до узгоджених дій суб'єктів господарювання для загального звільнення від попереднього одержання дозволу органів Антимонопольного комітету України на узгоджені дії суб'єктів господарювання [Електронний ресурс]: Розпорядження АМКУ від 12 лютого 2002 року N 27-p // Офіційний вісник України. - 2002. - № 11. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0239-02>
6. Competition law and policy in Ukraine: per preview 2008. – Paris: OECD, 2008. – 106 p.
7. Стороженко О.М. Актуальні проблеми кваліфікації зловживання монополюючим (домінуючим) становищем на ринку / О.М. Стороженко // Конкуренція. Вісник АМКУ. – 2009. – № 3 (34). – С.21-27.
8. Лагутін В. Проблеми та перспективи державного регулювання концентрації капіталу / В. Лагутін, А. Герасименко / Конкуренція. Вісник АМКУ. – 2006. – № 2 (21). – С. 21-28.
9. Про захист від недобросовісної конкуренції [Електронний ресурс]: Закон України від 7 червня 1996 р. № 236/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 36. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=236%2F96-%E2%F0>
10. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [Електронний ресурс]: Закон України про ратифікацію від 10 листопада 1994 р. № 237/94-ВР // Офіційний вісник України. – 2006. - № 24. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_012

11. Антимонопольний комітет України [Електронний ресурс]: офіційний сайт АМКУ. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amc/control/uk/index>
12. Створення системи державної допомоги в Україні: концепція, виклики та наслідки // Конкуренція. Вісник АМКУ. – 2009. – № 3 (34). – С.43-47.
13. Про природні монополії [Електронний ресурс]: закон України від 20 квітня 2000 р. № 1682-III. - Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 30. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1682-14>
14. Алексеев І. Управління розвитком природних монополій: завдання, функції, методи / І. Алексеев, С. Князь, І. Талатура // Конкуренція. Вісник АМКУ. – 2007. – № 1 (24). – С. 35-45.
15. Міністерство економіки України [Електронний ресурс]: офіційний сайт Мінекономіки України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/control/uk/index>
Стаття надійшла до редакції 15.12.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"